

แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช

Guideline for Choreography of Korat Folk Dance

นวลรวี จันทร์ลุน ^{1,*}
Nualravee Junloon ^{1,*}

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช” นี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์นิพนธ์ โปรแกรมวิชานาฏศิลป์ไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ระหว่างปีการศึกษา 2556-2558” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช ผู้วิจัยใช้การวิจัยแบบกรณีศึกษา โดยการศึกษาค้นคว้าผลงานนาฏศิลป์นิพนธ์ในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช จำนวน 14 ชุดการแสดง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ การสำรวจข้อมูลเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสาธิต และการทดลองปฏิบัติการทางนาฏศิลป์ ข้อมูลทั้งหมดได้ถูกนำมาวิเคราะห์ และสรุปผล เพื่อตอบคำถามงานวิจัยในครั้งนี้ คือ ได้องค์ความรู้ เรื่อง แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราชตรงตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์นิพนธ์ มีแนวคิดในการสร้างสรรค์ สามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ กล่าวคือ 1) การสร้างสรรค์แบบอนุรักษ 2) การสร้างสรรค์แบบพัฒนาประยุกต์ 3) การสร้างสรรค์แบบนำเสนอเรื่องราวหรือวิธีการ แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราชปัจจัยสำคัญ คือ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณี ที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของโคราช เพื่อหาแนวทางการสร้างสรรค์ในรูปแบบการอนุรักษ พัฒนา ประยุกต์ ให้เกิดความแปลกใหม่ แต่ยังคงสะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชนได้ โดยสามารถอธิบายตามองค์ประกอบการแสดง ประกอบด้วย 1) แนวคิดในการแสดง 2) กลวิธีในการรำ 3) การสร้างสรรค์ทางดนตรี 4) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 5) รูปแบบการใช้พื้นที่ในการแสดง 6) การคัดเลือกนักแสดง 7) อุปกรณ์ประกอบการแสดงแนวคิดในการสร้างสรรค์ที่กำหนดขึ้นสามารถตอบวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์งานได้ นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และสามารถนำกลับไปพัฒนาชุมชน หรือ เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ได้

คำสำคัญ: นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช นาฏศิลป์สร้างสรรค์ นาฏศิลป์นิพนธ์ แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช

¹ สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา นครราชสีมา 30000
Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat, 30000, Thailand

* Corresponding author, e-mail: nualravee@hotmail.com

ABSTRACT

This research article is a part of the research project titled "A formal analysis on performance's choreography in 'Thai Dance Study Project' of Thai Dance Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University". Its objectives were to analyze a guideline on how Korat Folk Dance recreated. The research is featured with the case studies of under-graduate students' with a total amount of 14 Korat performances. Research tools included survey and literature, expert interviews, participant observation, demonstration and experimentation. The data were analyzed and concluded corresponding the research question in embodying the knowledge on how to choreograph Korat Folk Dance.

The research result showed that the forms in choreographing performances were divided into 3 categories; traditional choreography, applied choreography, and methodic choreography. One of the guidelines was the intensive study on local context and space with the local culture and tradition consideration related to the Korat uniqueness. This was not only to choreograph, but also to conserve, develop, and apply the art of Korat dancing to reflect the local identity in the innovative way. Elements in this dancing consisted of performance's concepts, techniques, music, recreation, costume designing prop, stage blocking, and performers. It has not only provide the practical and realistic performance, but also gained the benefit of the Korat community and presented these performances to the publicity.

Keywords: Korat Folk Dance, Choreography of Korat Folk Dance, Thai dance study project, Guideline for Choreography of Korat Folk Dance

บทนำ

นครราชสีมา มีประวัติความเป็นมาสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน ทำให้สังคมมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย อีกทั้งนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่เป็นทางผ่านไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และติดเขตภาคกลางส่งผลให้เกิดรูปแบบวัฒนธรรมผสมผสานกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดนครราชสีมาประกอบด้วย 2 กลุ่มใหญ่คือ ไทยโคราช และไทยอีสาน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้แก่ ไทยยวน ญัฮกุหรือชาวยวน มอญ และเขมร เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2558, น. 110) ความหลากหลายทางวัฒนธรรมนี้ส่งผลให้เกิดรูปแบบจารีตประเพณี และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม แต่ด้วยความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ ที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อ การดำเนินชีวิตวิถีทางวัฒนธรรมของชุมชน รูปแบบการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาในท้องถิ่นกลับเลือนหายไป ดังนั้นแนวทางในการอนุรักษ์จึงต้องค้นหารูปแบบวิธีการที่

จะสืบทอด หรือพัฒนาต่อยอดให้เกิดการประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบัน เพื่อเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกทางวัฒนธรรม

การศึกษาทางนาฏศิลป์ นับเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์และดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าเพราะนาฏศิลป์ถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้แขนงหนึ่งที่แสดงเอกลักษณ์ประจำชาติ เป็นแหล่งรวมศิลปศาสตร์อันวิจิตรแขนงต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันอย่างประณีตบรรจง อันได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม ประณีตศิลป์ กลศาสตร์ ดุริยางคศาสตร์ วรรณศิลป์ และนาฏศิลป์เข้าไว้ด้วยกันอย่างลงตัว มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาจำต้องมีรากเหง้าทางศิลปวัฒนธรรมของตนเอง (นวลรวี จันทร์ลุน, 2558, น. 125) เจกเช่นวัฒนธรรมชุมชนโคราชทุกกลุ่มชาติพันธุ์ล้วนมีรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเองที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน การศึกษาทางนาฏศิลป์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาตินั้น จึงเป็นเครื่องมือสำคัญใน

การอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าเหล่านี้ไว้ ด้วยเหตุนี้ส่งผลให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสถาบัน การศึกษาต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้เล็งเห็นถึงความ สำคัญนี้ไปกรมวิชานาฏศิลป์มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมา เป็นสถาบันการศึกษาหนึ่งที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ ศิลปะและวัฒนธรรมด้วยการศึกษาเพื่อการสร้างสรรค ผ่านกระบวนการศึกษานาฏศิลป์ ในรายวิชานาฏศิลป์ นิพนธ์ อันเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์สืบสานมรดกทาง วัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งสอดคล้อง กับพันธกิจของมหาวิทยาลัย ฯ ในการทำนุบำรุงศิลป วัฒนธรรมท้องถิ่น

การสร้างสรรคทางนาฏศิลป์นี้ เป็นการค้นคว้าข้อมูล เพื่อนำมาพัฒนา จนเกิดองค์ความรู้ใหม่ด้วยการสร้างสรรค์ ผลงานจากองค์ความรู้เดิม ผลงานการค้นคว้าวิจัยไม่ได้ ปรากฏเพียงรูปแบบของงานวิจัยที่เป็นเอกสารทางวิชาการ เท่านั้น หากแต่ยังสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ ในรูปแบบ ศิลปะการแสดง การสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์นิพนธ์ เป็น กระบวนการหนึ่งที่เกิดจากศึกษา ค้นคว้าวิเคราะห์ข้อมูล โดยผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ตามระเบียบวิธีวิจัยทางนาฏศิลป์ ผลงานดังกล่าว เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ ประสบการณ์ และการเรียนรู้ทางนาฏศิลป์ สร้างสรรคผลงานที่มีคุณค่า ทางวัฒนธรรมตามรูปแบบของพื้นที่ศึกษาวิจัย ในการ สร้างสรรคผลงานนาฏศิลป์นิพนธ์ ไปกรมวิชานาฏศิลป์ ได้มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา เพื่อกำหนดและ มุ่งให้นักศึกษา มีความสนใจและเล็งเห็นถึงความสำคัญของ มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ มากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2556-2558 มีการกำหนดขอบเขตการศึกษาพื้นที่ วิจัย เฉพาะในแถบจังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้นักศึกษา มุ่งเน้นศึกษาวิถีชีวิต จารีต ประเพณี การต่อยอดภูมิปัญญา ท้องถิ่น จากเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดนครราชสีมา ผู้ผลงานสร้างสรรค์ในรูปแบบ นาฏศิลป์ โดยปรากฏผลงานออกมา จำนวน 24 ชุด การแสดง ซึ่งมีนาฏศิลป์นิพนธ์ในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้าน โคราช จำนวน 14 ชุดการแสดง นับเป็นผลงานที่เกิดจาก กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยให้ ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วน ดังที่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์

ได้อธิบายความหมายของ นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ไว้ว่า “รูปแบบหรือลักษณะของงานนาฏศิลป์ที่ได้ผ่าน กระบวนการจัดเตรียมข้อมูล วางแผนและออกแบบที่ เหมาะสมต่อแนวคิดที่ได้กำหนดขึ้น” (นราพงษ์ จรัสศรี. สัมภาษณ์. 6 มกราคม 2555) งานนาฏศิลป์นิพนธ์ จึงถือ เป็นผลงานการสร้างสรรคที่ได้ผ่านกระบวนการดังกล่าว ข้างต้น จนกลายเป็นรูปแบบการแสดงทางนาฏศิลป์ ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราว เอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้เป็นอย่างดี ดังที่ ระวีวรรณ วรณวิชัย กล่าววว่า “การออกแบบสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช ต้องคำนึง ถึงอัตลักษณ์ที่คงไว้ซึ่งลักษณะของความเป็นพื้นบ้าน โคราช” (ระวีวรรณ วรณวิชัย. สัมภาษณ์. 20 มกราคม 2560)

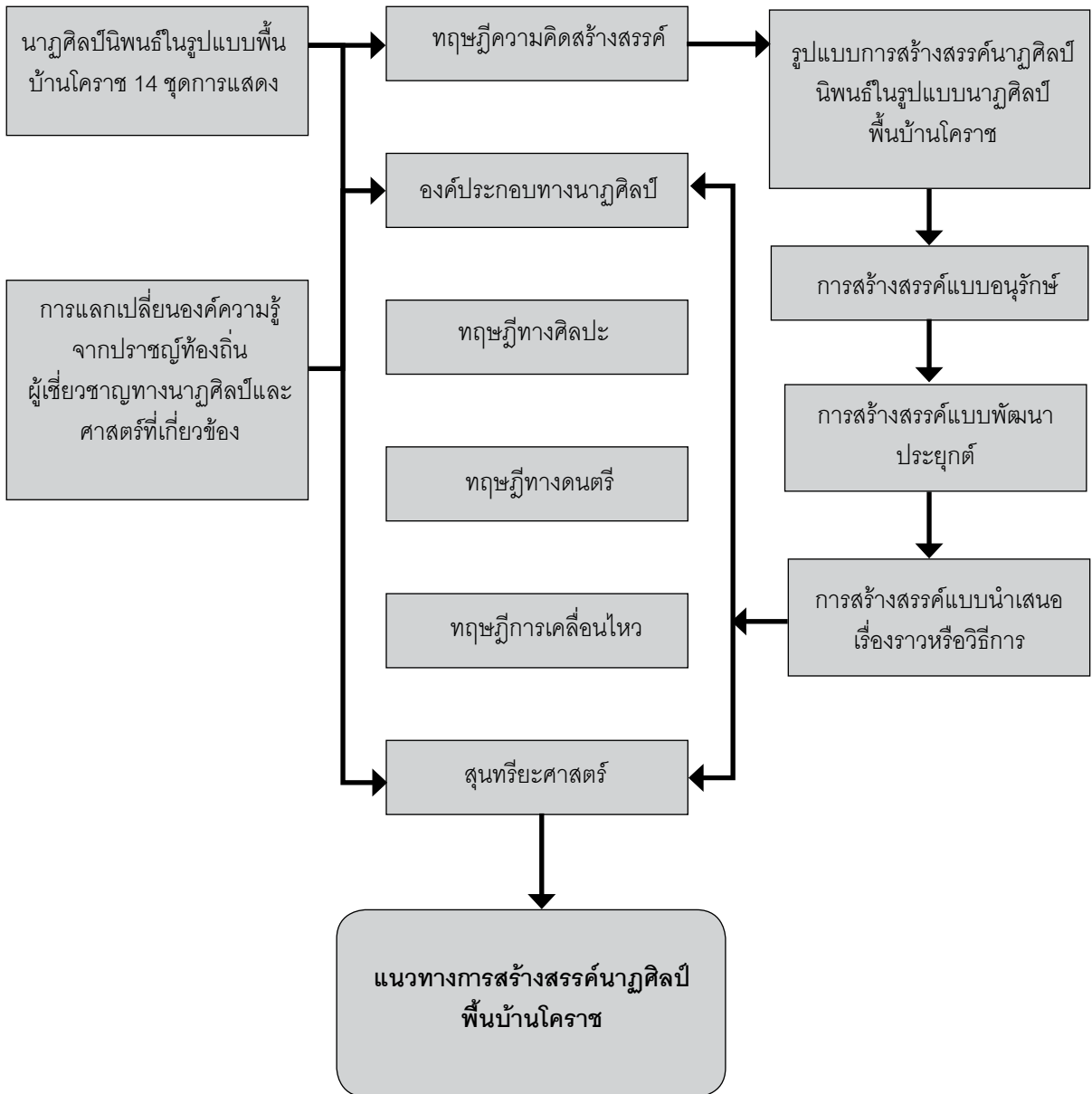
ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำรายวิชาจึงต้องการที่ จะค้นคว้าองค์ความรู้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลนาฏศิลป์ นิพนธ์ในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช เพื่อเป็นพื้นฐาน ในการพัฒนาองค์ความรู้นำไปสู่แนวทางการสร้างสรรค์ นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช อันจะเป็นข้อมูลสำคัญในการ ขับเคลื่อนผลงานและวิธีการสร้างสรรค์ผลงาน โดยมีนัยยะ สำคัญอยู่ที่ผลงานวิจัย สามารถนำมาเผยแพร่ เป็น เครื่องมือในการอนุรักษ์ พัฒนาต่อยอด การศึกษาเพื่อการ สร้างสรรค จนนำมาสู่การพัฒนาการแสดงที่ใช้เป็นสื่อใน การประชาสัมพันธ์เอกลักษณ์ท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา ได้

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษารูปแบบ การสร้างสรรค์นาฏศิลป์นิพนธ์ในรูปแบบพื้นบ้านโคราช เพื่อวิเคราะห์แนวทางในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้าน โคราช อันเป็นวัตถุประสงค์หลักในการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อใช้ เป็นข้อมูลในการพัฒนาการเรียนการสอนในรายวิชา นาฏศิลป์นิพนธ์และในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง ใช้เป็นแนวทาง ในการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความเข้มแข็งทาง วิชาการไปกรมวิชาต่อไป ซึ่งผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นเครื่องมือในการ อนุรักษ์เพื่อให้เกิดคุณค่าทางวัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์ และแนวทางในการสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ ต่อการศึกษา ทางนาฏศิลป์ในรูปแบบอื่นต่อไปได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์
พื้นบ้านโคราช

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ เป็นรูปแบบของงานวิจัยทางศิลปกรรมโดยใช้การวิเคราะห์และสรุปข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้การวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case Study Resarch) โดยการศึกษาผลงานนาฏศิลป์นิพนธ์ จำนวน 14 ชุดการแสดง ในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงวิเคราะห์ และสังเคราะห์ให้เกิดแนวทางในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช โดยผู้วิจัยได้นำแนวทางการวิจัยทั้ง 2 เข้าสู่กระบวนการในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูลเชิงเอกสารผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากหนังสือ ตำรา งานวิจัย และบทความทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ดนตรี ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในประเด็นแนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช

ขั้นตอนที่ 3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสาธิตและการทดลองปฏิบัติการทางนาฏศิลป์ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำรายวิชานาฏศิลป์นิพนธ์ ในปี พ.ศ. 2556 จนถึงปัจจุบันได้มีบทบาทในการให้คำปรึกษา การประเมินผลงาน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ หาประเด็นร่วมในรูปแบบการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์นิพนธ์

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล จากการศึกษานาฏศิลป์นิพนธ์ทั้ง 14 ชุดการแสดงในรูปแบบพื้นบ้านโคราช ซึ่งมีแนวคิดในการสร้างสรรค์ 3 รูปแบบ ได้แก่ การสร้างสรรค์แบบอนุรักษ์ การสร้างสรรค์แบบพัฒนาประยุกต์ และการสร้างสรรค์แบบนำเสนอเรื่องราวหรือวิธีการ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ หาประเด็นร่วมในด้านแนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราชที่ครอบคลุมการแสดงผลทางนาฏศิลป์

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปผล และขั้นตอนที่ 6 การเผยแพร่ในรูปแบบงานวิจัย บทความวิจัย เผยแพร่ในวารสารที่ได้รับรองมาตรฐาน อันเป็นเครื่องมือในการทำงานวิจัยที่ใช้ในการบูรณาการการเรียนการสอน และการพัฒนาประสิทธิภาพของผู้สอนทางนาฏศิลป์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษารูปแบบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์นิพนธ์เฉพาะที่ปรากฏในรูปแบบพื้นบ้านโคราช จำนวนชุด 14 แสดง ผู้วิจัยนำกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ มาใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลงาน ผลจากการวิเคราะห์สามารถสรุปแนวคิดในการสร้างสรรค์ออกเป็น 3 รูปแบบ กล่าวคือ

1. การสร้างสรรค์แบบอนุรักษ์ ได้แก่ นาฏศิลป์นิพนธ์ชุด รวมเผ่าไทยโคราช รำสากเหม็งกระโทก สะบ้ารามัญ แนวคิดในการสร้างสรรค์คือ การศึกษาวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ การละเล่น และวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพของท้องถิ่น มาถ่ายทอดสู่ผลงานสร้างสรรค์

2. การสร้างสรรค์แบบพัฒนาประยุกต์ ได้แก่ นาฏศิลป์นิพนธ์ชุด สะอ้อนโคราช ท่วงท่าเพลงโคราช นารีศรีบุญฤทธิ์พอนมั่งเมลด และเสน่ห์ผ้าขาวม้าลีลาลวดลาย แนวคิดในการสร้างสรรค์ คือ การศึกษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในประเด็นสถานที่ท่องเที่ยว เพลงโคราช กลุ่มชาติพันธุ์ชาวนน และ ของดีในท้องถิ่น มาถ่ายทอดสู่ผลงานสร้างสรรค์

3. การสร้างสรรค์แบบนำเสนอเรื่องราวหรือวิธีการ ได้แก่ นาฏศิลป์นิพนธ์ชุด สร้างสรรค์ท่วงทีลีลาบันเทิงมีโคราชบ้านเอง หวายดีศรีพิมาย วิจิตรลีลาภูษาไทยยวนขวัญเข้าโคราช และบุญข้าวกุ่มโสมบุญใหญ่ แนวคิดในการสร้างสรรค์ คือ การศึกษาวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพ และประเพณี มาถ่ายทอดสู่ผลงานสร้างสรรค์

การแสดงนาฏศิลป์ทั้ง 14 ชุด มีความคล้ายคลึงในแนวคิดของการสร้างสรรค์ที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมพื้นบ้านโคราช แต่จะมีความแตกต่างกันในด้านรูปแบบการนำเสนอ และวิธีการในการสร้างสรรค์องค์ประกอบการแสดงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลในด้านองค์ประกอบการแสดง จากการวิเคราะห์การแสดงนาฏศิลป์นิพนธ์ดังกล่าวในภาพรวม โดยนำข้อมูลผ่านกระบวนการสังเคราะห์ สรุปผลได้อรรถความรู้เรื่อง “แนวทางการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช” โดยสามารถอธิบายตามองค์ประกอบการแสดง ประกอบด้วย 1) แนวคิด 2) กลวิธีในการรำ 3) การสร้างสรรค์ทางดนตรี

4) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 5) รูปแบบการใช้พื้นที่ในการแสดง 6) การคัดเลือกนักแสดง 7) อุปกรณ์ประกอบการแสดง เพื่อได้คำตอบที่ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยในครั้งนี้

สรุปผลการวิจัย

รูปแบบการสร้างสรรคผลงานนาฏศิลป์นิพนธ์มีแนวคิดในการสร้างสรรค สามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ กล่าวคือ 1) การสร้างสรรคแบบอนุรักษ 2) การสร้างสรรคแบบพัฒนาประยุกต 3) การสร้างสรรคแบบนำเสนอเรื่องราวหรือวิธีการ โดยสรุปแนวทางการศึกษาเพื่อการสร้างสรรคนาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช ได้ดังนี้

1. การสร้างสรรคแบบอนุรักษแนวคิดในการสร้างสรรคงานที่มุ่งเน้น การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมอันดั้งเดิมของท้องถิ่นที่กำลังจะเลือนหายไปจากสังคมหรือวัฒนธรรมบางอย่างอาจสูญหายไปแล้ว ดังนั้นกระบวนการสร้างสรรคจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการค้นคว้าข้อมูลจากปราชญ์ท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อได้ทราบข้อมูลในการนำเสนอทางวัฒนธรรมในรูปแบบการอนุรักษที่ถูกต้องหรือมีความใกล้เคียงตามแบบฉบับให้ได้มากที่สุด การสร้างสรรคแบบอนุรักษนี้ จะพบมากในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ วิถีชีวิตในอดีต วัฒนธรรม จารีตประเพณีพื้นบ้านในท้องถิ่น

2. การสร้างสรรคแบบพัฒนาประยุกตแนวคิดในการสร้างสรรคงานที่มุ่งเน้น การพัฒนาต่อยอดจากองค์ความรู้เดิม เพื่อสร้างสรรคผลงานที่มีความแปลกใหม่แปลกตา และสร้างสีสันทางการแสดงให้มีความสอดคล้องกับสภาวะการณ์ในปัจจุบัน การสร้างสรรครูปแบบนี้เป็นเพียงการใช้ข้อมูลท้องถิ่นเป็นแนวคิดพื้นฐาน โดยเน้นการใช้จินตนาการของผู้สร้างสรรค เข้ามาเสริมในกระบวนการสร้างสรรคให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ สามารถสะท้อนแนวคิดในการแสดงได้ตรงตามวัตถุประสงค์

3. การสร้างสรรคแบบนำเสนอเรื่องราวหรือวิธีการแนวคิดในการสร้างสรรคงานที่มีการแสดงเรื่องราวเข้ามาประกอบ มุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นวิธีการ ลำดับขั้นตอนการสร้างสรรคในรูปแบบนี้จะพบมากในการศึกษาที่

เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต ได้แก่ การจัดทำผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น สินค้าที่มีชื่อเสียงในจังหวัดนครราชสีมา หรือการนำเสนอเรื่องราวในอดีต วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน ที่ต้องการสื่อให้เห็นภาพเรื่องราวจากการแสดง การสร้างสรรคในรูปแบบนี้สามารถนำแนวคิดของการสร้างสรรคแบบการอนุรักษ โดยคงความถูกต้องของกระบวนการ และใช้แนวคิดการสร้างสรรคแบบพัฒนาประยุกต เข้ามาเป็นส่วนช่วยในการสร้างสรรคที่เพิ่มความสมบูรณ์และความสวยงามของการแสดงได้อีกทางหนึ่ง

ในประเด็นแนวทางการสร้างสรรคนาฏศิลป์พื้นบ้านโคราชทั้ง 3 รูปแบบนี้ปัจจัยสำคัญ คือ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณีที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของโคราชเพื่อหาแนวทางการสร้างสรรคในรูปแบบการอนุรักษ พัฒนา ประยุกตให้เกิดความแปลกใหม่ แต่ยังคงสะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชนได้แนวคิดที่กำหนดขึ้น สามารถตอบวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรคงานได้ นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และสามารถนำกลับไปพัฒนาชุมชน หรือเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยสรุปแนวทางการสร้างสรรคนาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช ตามองค์ประกอบการแสดงทางนาฏศิลป์ได้ ดังนี้

1. แนวคิด เป็นตัวกำหนดทิศทางในการสร้างสรรคผลงาน โดยศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรม ค้นหารูปแบบในการนำเสนอ เรียบเรียงข้อมูล สร้างกรอบแนวคิดและกำหนดรูปแบบการแสดงในแต่ละช่วงให้ชัดเจน โดยแนวคิดในการสร้างสรรคจะต้องมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรคผลงาน

2. กลวิธีในการรำ ศึกษาแนวคิดในการสร้างสรรคผลงาน รูปแบบ ประเภท ตามลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดนครราชสีมา การนำเสนอเรื่องราว วิเคราะห์เพื่อหา กลวิธีในการรำที่สอดคล้องได้อย่างเหมาะสม โดยศึกษาทำรำต้นแบบ และทำรำประเภทอื่น ๆ ดังนี้ 1) ทำรำพื้นบ้านโคราช 2) ทำรำพื้นบ้านอีสาน 3) ทำรำตีบทตามธรรมชาติ 4) ทำรำตีบทตามคำร้อง 5) ทำรำดั้งเดิมของท้องถิ่น ตามลักษณะกลุ่มชาติพันธุ์ 6) ทำทางตามธรรมชาติ ในการละเล่น การประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต 7) ทำรำที่

สร้างสรรค์ขึ้นจากจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ โดยการสร้างสรรค์ต้องคำนึงถึงอัตลักษณ์ ขนบธรรมเนียม และวิถีชีวิตของชุมชน การสร้างสรรค์รูปแบบ กลวิธีในการรำ ผสมกับองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อสื่อความหมายของการแสดง ให้มีความชัดเจนมากขึ้น ตามหลักทฤษฎีการเคลื่อนไหว (Kinesthetics) และทฤษฎีทางศิลปะในเรื่องของ “ความกลมกลืน (Harmony) และดุลยภาพ (Balance) นำมาใช้ผสมผสานองค์ประกอบทั้งหมด จนเกิดเอกภาพ (Unity) ที่สอดคล้องกับแนวคิดในการแสดง

3. การสร้างสรรค์ทางดนตรีใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านวงมโหรีโคราช โดยเน้น โทน เป็นเครื่องหลักในการแสดง สามารถนำดนตรีตามลักษณะพื้นบ้าน ๆ อื่นมาประยุกต์ใช้ เช่น วงโปงลาง วงกันตรึม และเครื่องดนตรีสากล เพื่อสร้างสีสันทางดนตรี โดยนำเทคนิคต่าง ๆ มาใช้บางช่วงเพื่อให้เกิดความน่าสนใจใช้รูปแบบจังหวะมีตั้งแต่ ซ้ำ ปานกลาง และเร็ว เพื่อเสริมอรรถรสในการแสดงพื้นบ้านที่เน้นความสนุกสนานประพันธ์คำร้องโดยใช้ภาษาโคราช หรือภาษาตามลักษณะกลุ่มชาติพันธุ์

4. การออกแบบเครื่องแต่งกายสร้างสรรค์จากความเป็นพื้นบ้านที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะการแต่งกายพื้นบ้านโคราช โดยมีองค์ประกอบดังนี้ 1) รูปแบบต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับแนวคิดในการแสดง 2) วัสดุและคุณสมบัติ วัสดุที่ใช้ศึกษาต้นแบบจากท้องถิ่น เลือกใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติระบายความร้อนได้ดี เหมาะสมกับรูปร่าง และไม่เป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวของร่างกาย 3) กลุ่มสีและลวดลายประกอบ ควรศึกษาความหมายของสีและลวดลายที่มีความสำคัญต่อชุมชน 4) เทคนิคการตกแต่งองค์ประกอบทั้งหมดควรสัมพันธ์กับแนวคิดในการแสดง สื่อถึงอัตลักษณ์ความเป็นพื้นบ้านโคราช และสามารถแสดงถึงเอกลักษณ์ตามลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างเหมาะสม

5. รูปแบบการใช้พื้นที่ในการแสดง การสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์มักจะนำรูปทรงเรขาคณิตเข้ามาใช้ในการออกแบบการเคลื่อนที่ของนักแสดงให้มีความหลากหลาย โดยศึกษารูปแบบและความหมายของหลัก

ทฤษฎีการเคลื่อนไหว การใช้พื้นที่ว่าง (Space) ลักษณะการเคลื่อนไหวที่มีความสำคัญในการกำหนด ตำแหน่ง ขนาด และทิศทาง หมายถึง การกำหนดตำแหน่งนักแสดง ณ จุดใดจุดหนึ่งบนเวที โดยออกแบบให้มีความเหมาะสมกับขนาด พื้นที่ว่างบนเวที การเคลื่อนไหวของนักแสดงนั้นสามารถเคลื่อนไหวได้ 8 ทิศทาง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับอารมณ์ ความรู้สึก ของผู้ชมแตกต่างกัน โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของพื้นที่ จำนวนนักแสดง และแนวคิดการแสดงให้มีความสอดคล้องกัน เพื่อทรงเสริมคุณค่าในการแสดงมากยิ่งขึ้น

6. การคัดเลือกนักแสดง ในการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านโคราชที่ต้องใช้ทักษะทางการร้อง คัดเลือกนักแสดงที่มีความสามารถทั้งการร้องและการรำ นักแสดงทั่วไปจะต้องมีทักษะทางนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์พื้นบ้าน สิ่งสำคัญคือมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดในการแสดง เพื่อให้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของการแสดงออกมาได้

7. อุปกรณ์ประกอบการแสดง ใช้อุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นโคราช เพื่อสื่อให้ถึงการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น โทนโคราช สากเหม็ง ลูกสะบ้า เป็นต้น โดยศึกษาถึงความสอดคล้องและเหมาะสมกับแนวคิดในการแสดง

อภิปรายผล

การสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา หรือที่รู้จักกันในนามว่า “โคราช” รูปแบบการสร้างสรรค์นั้นอาจมีความคล้ายคลึงและใกล้เคียงกับการสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ในแบบพื้นบ้านอื่น ๆ แต่จะมีความแตกต่างในประเด็นเรื่ององค์ประกอบการแสดง ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งปรากฏในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราชเท่านั้น กล่าวคือ

1. แนวคิดในการสร้างสรรค์งานที่สะท้อนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่เฉพาะจังหวัดนครราชสีมา วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมพื้นบ้านอื่น ๆ เช่น วัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านโคราช วัฒนธรรมทางด้านภาษาโคราช สถานที่ท่องเที่ยวในโคราช และของดีโคราช เป็นต้น

2. องค์ประกอบในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ที่บ้านโคราช ที่คงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในประเด็นต่าง ๆ อันได้แก่

2.1 การแต่งกาย นาฏศิลป์ที่บ้านอีสานส่วนใหญ่จะนิยมการนุ่งซิ่น หากแต่กลุ่มวัฒนธรรมที่บ้านโคราช จะนิยมการนุ่งโจงกระเบน เนื่องจากได้รับวัฒนธรรมมาจากภาคกลาง มีการสวมเครื่องประดับตามฐานะ เช่น เครื่องประดับทอง เครื่องประดับเงิน ที่สำคัญคือเครื่องประดับดินเผาที่ผลิตจากดินด่านเกวียน ในอำเภอโชคชัยที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ นอกจากนี้วัฒนธรรมการแต่งกายที่บ้านโคราช ยังมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะกลุ่มชาติพันธุ์อีกด้วย เช่น กลุ่มไทยโคราช ไทยยวน ญัฮกุรหรือชาวนน มอญ เขมร อีสานหรือลาว เป็นต้น

2.2 เพลงและดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงวัฒนธรรมเพลงโคราช นับเป็นจุดเด่น ในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ที่บ้านโคราช ที่มีความแตกต่างจากการแสดงนาฏศิลป์ที่บ้านทั่วไป ที่นิยมการใช้ทำนองเพลงซึ่งจากการบรรเลงวงโปงลาง การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ที่บ้านโคราชมีเอกลักษณ์ในการสร้างสรรค์เพลงดนตรีคือ การนำทำนองจังหวะ ของเพลงพื้นบ้านโคราชเข้ามาผสมผสานในการแสดง เช่น เพลงโคราช เพลงข้าเจ้าหงส์ดงลำไย เพลงข้าไกรภพ เป็นต้น ซึ่งเพลงเหล่านี้ล้วนปรากฏเฉพาะในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

2.3 ท่ารำดั้งเดิมโคราช อันได้แก่ ท่ารำที่ปรากฏเฉพาะในเพลงโคราช เช่น ท่าโอ ท่าจ๊ก ท่าปลาไหล พันพวง ท่าช้างเทียมแม่ ท่าย่อง เป็นต้น ท่ารำโทนโคราช เช่น ท่าจังหวะนายอำเภอ ท่ากระต่ายไหล เป็นต้น ซึ่งกระบวนการท่ารำเหล่านี้ นับเป็นท่ารำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของนาฏศิลป์ที่บ้านโคราช

2.4 อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดงที่สะท้อนวัฒนธรรมที่บ้านโคราช ได้แก่ โทนโคราชที่ผลิตจากดินด่านเกวียน ผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมปักธงชัย ที่มีคุณสมบัติและลวดลายเฉพาะ ผลิตภัณฑ์จากหวายพินาย และสินค้าอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียงในจังหวัดนครราชสีมา เช่น หมี่โคราช ขนมจีนประโดก เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน เป็นต้น อีกทั้ง

ยังสามารถนำมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์งานที่สื่อให้เห็นเรื่องราว วิถีชีวิต วัฒนธรรมในชุมชนโคราชได้เป็นอย่างดี

ปัจจัยทางวัฒนธรรมข้างต้นนี้สามารถนำมาเป็นหลักในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ อันแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของการสร้างสรรค์งานทางนาฏศิลป์ที่บ้านโคราช ที่มีความโดดเด่น และแตกต่างจากวัฒนธรรมพื้นบ้านในจังหวัดอื่น ๆ การอนุรักษ์สืบทอด และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา สามารถใช้กระบวนการศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรม เช่น การแสดงนาฏศิลป์นิพนธ์ของโปรแกรมวิชานาฏศิลป์ ได้นำบริบททางวัฒนธรรมเหล่านี้มาเป็นพื้นฐานแนวคิดในการสร้างสรรค์ที่สะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรม สื่อให้เห็นถึง วิถีชีวิต จารีตประเพณี ที่มีความสำคัญต่อท้องถิ่น และได้เผยแพร่สู่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง นับเป็นการบริการทางวิชาการ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาได้อีกทางหนึ่ง

ดังนั้นการกำหนดทิศทางและหลักในการสร้างสรรค์จึงปัจจัยสำคัญต่อการศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ที่บ้านโคราชและการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรม โดยมีแนวทางในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ที่บ้านโคราชที่มุ่งเน้นการนำเสนอเอกลักษณ์เฉพาะที่ปรากฏในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา โดยคำนึงถึง รูปแบบ แนวคิด อัตลักษณ์ที่คงไว้ซึ่งลักษณะของความเป็นที่บ้านโคราชตามลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์ สร้างสรรค์ครบตามองค์ประกอบในการแสดงทางนาฏศิลป์ ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราว วิถีชีวิต หรือ วิธีการในการแสดงทางวัฒนธรรมโคราชได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

ในปัจจุบันนครราชสีมา กลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม การค้าและการคมนาคมจากภาคกลางสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนั้น ผลงานการสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ สามารถใช้เครื่องมือในการแสดงเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดนครราชสีมาได้เป็นอย่างดี “แนวทางการสร้างสรรค์

นาฏศิลป์พื้นบ้านโคราช” จึงนับเป็นข้อมูลทางการศึกษาในการส่งเสริม การปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น การส่งเสริมการสร้างผลงานนาฏศิลป์ในรูปแบบเอกสารวิชาการ งานวิจัย หรืองานนาฏศิลป์นิพนธ์ จึงถือเป็นแนวทางหนึ่งในการสืบทอด การเผยแพร่ มรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านโคราช ให้เป็นที่รู้จัก สำหรับผู้ที่ศึกษาทางนาฏศิลป์และบุคคลทั่วไป สามารถค้นคว้าความรู้และนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2558). *ปกิณกศิลป์วัฒนธรรม เล่ม 21 จังหวัดนครราชสีมา*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- นราพงษ์ จรัสศรี. หัวหน้าภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์. 6 มกราคม 2555.
- นวลรวี จันทร์ลูน. (2558). *สุนทรียะทางนาฏศิลป์ไทย*. นครราชสีมา : โครงการส่งเสริมการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ระวีวรรณ วรรณวิชัย. *คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร*. สัมภาษณ์. 20 มกราคม 2560.